

ВІДГУК

офіційного опонента

про дисертацію Ницполь Вікторії Ігорівни

*"Мовна особистість персонажа серійного вбивці
(на матеріалі американської прози ХХ століття)"*,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук,
спеціальність 10.02.04 – германські мови

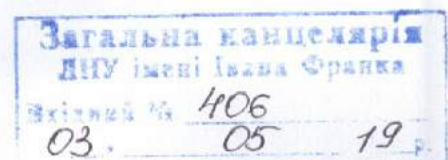
*Языковая личность – вот та сквозная идея,
которая <...> пронизывает все аспекты изучения
языка и одновременно разрушает границы между
дисциплинами, изучающими человека.*

Ю.Н. Караулов

Дисертація Вікторії Ігорівни Ницполь, виконана в руслі новітніх антропологічних студій художнього тексту (І.А. Бехта, Л.І. Белехова, Я.В. Бистров, О.П. Воробйова, О.М. Кагановська), з одного боку, розбудовує ідеї та положення про мовну особистість, закладені у працях видатних науковців ХVIII – ХІХ століть (І.О. Бодуен де Куртене, В. фон Гумбольдт, К. Фосслер), а згодом розвинені у науковому доробку мовознавців ХХ століття (М.М. Бахтін, Г.І. Богін, В.В. Виноградов, Г.О. Винокур, Ю.М. Караулов, Ю.М. Лотман), а з другого – розширює перспективи висвітлення цього багатоаспектного феномену.

У сучасній лінгвістиці мовна особистість розглядається переважно з двох позицій: або як реальний носій мови (С.Г. Воркачов, В.І. Карасік, В.В. Красних, С.А. Сухих), або як суб'єкт художньої комунікації (Н.С. Болотнова, О.П. Воробйова, Л.Н. Чуріліна).

Звернення до проблематики мовної особистості персонажів художнього твору зумовлене тим, що тип персонажа, специфіка його мовлення дозволяють виявити тенденції розвитку художнього дискурсу кінця ХХ – початку ХХІ

XX – початку XXI століття, розкрити багатоплановість художнього мислення, притаманну сьогоденню. Своєрідність мовної особистості персонажа визначається тим, що художній образ втілює в собі певну модель людини (Л.Н. Чуріліна), охудожнене уявлення про неї, що концентрує в собі комплекс її дій та висловів, зовнішніх рис, внутрішніх станів, інформує про пов'язані з нею події та результати аналізу їх автором (Л.Я. Гінзбург).

Актуальність дисертаційного дослідження В.І. Ницполь визначається загальною тенденцією мовознавчих студій до всебічного розкриття ролі людського фактора в мові й тексті, спрямованістю наукових пошуків у сфері художньої комунікації на вивчення головних антропоцентрів художнього тексту як мовних особистостей. Актуальність роботи безпосередньо пов'язана з потребою подальшої розбудови теорії мовної особистості з врахуванням ролі невербального складника у дискурсі персонажа художнього твору та з орієнтацією на конкретний тип персонажа.

Дисертантка обирає *об'єктом* дослідження мовну особистість персонажа серійного вбивці в американських гостросюжетних романах XX століття, а *предметом* розгляду – вербальні та невербальні засоби репрезентації мовної особистості такого персонажа.

Новітніми у дисертації В.І. Ницполь є низка істотних для лінгвістики художнього тексту позицій, зокрема пов'язаних із застосуванням поліпарадигмального підходу до вивчення репрезентованого в художньому тексті персонажа як мовної особистості, що органічно поєднує когнітивний, прагматичний та психопоетичний виміри вивчення об'єкта дослідження.

Новим є обраний дисертанткою об'єкт дослідження – девіативний, аномальний персонаж серійного вбивці, який для американських гостросюжетних творів XX століття є жанровоспецифічним, а значить визначає тематику і слугує чинником сюжетотворення.

До розгляду американських трилерів XX століття авторка *першою* долучила невербальний компонент для реконструювання мовної особистості,

що дозволило розширити рамки дослідження і отримати вичерпніший, повнокровний мовно-психологічний портрет персонажа такого типу.

Важливим аспектом наукової новизни дисертації стала ретельно виважена комплексна *методика* вивчення мовної особистості образу серійного вбивці, представленого в американських трилерах ХХ століття, яка поєднує задіяний для аналізу лексику мовної особистості *компонентний аналіз* з подальшим групуванням визначених лексичних одиниць у текстові семантичні поля; *концептуальний аналіз* у термінах концептуальної метафори (Дж. Лакофф, М. Джонсон), застосований для моделювання лінгвокогнітивного рівня мовної особистості серійного вбивці, а також залучений для дослідження мотиваційного рівня мовної особистості серійного вбивці *лінгвопрагматичний аналіз*, що спирається на концепцію рольової взаємодії Г. Сакса.

Як свідчать представлені у дисертації результати виконаного аналізу, розроблена методика Вікторії Ігорівні Ницполь можливості повною мірою розв'язати всі *завдання* дисертаційного дослідження, забезпечивши у такий спосіб досягнення його загальної *мети*: реконструювати мовну особистість жанровоспецифічного для англomовного трилера ХХ століття персонажа серійного вбивці шляхом розгляду виокремлених у його структурі вербального-семантичного, лінгвокогнітивного та мотиваційного компонентів.

Доцільне використання сучасних методів та методик лінгвістичного аналізу художніх текстів, наявність надійної теоретичної бази критично осмислених новітніх вітчизняних і зарубіжних наукових праць із теорії тексту й дискурсу, когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, психолінгвістики, прагматики (258 джерел) та достатній за обсягом мовний матеріал (загальним обсягом 4265 сторінок, з яких було вибрано для аналізу вісім персонажних дискурсів) забезпечує *достовірність* та *обґрунтованість* положень і висновків дослідження.

Результати, отримані в дисертаційній роботі, сприятимуть вирішенню *теоретично* важливих питань, таких як: розробка принципів побудови семантичних полів як підгрунтя репрезентації мовної особистості персонажа серійного вбивці на вербально-семантичному рівні розширюють парадигму вивчення поля; дослідження лінгвокогнітивного рівня мовної особистості шляхом реконструкції концептуальних метафор є внеском у когнітивну теорію образності; моделювання мотиваційного рівня мовної особистості крізь приму низки комунікативних ситуацій доповнює теоретичні положення сучасної лінгвопрагматики; розгляд персонажа з девіантною, гіпертрофовано емоційною поведінкою як суб'єкта художньої комунікації слугує внеском у сучасну психопоетику та лінгвопоетику. Сказане засвідчує безперечну *теоретичну вагомість* дисертації.

Робота відкриває також можливості *практичного застосування* її методичних та теоретичних надбань, зокрема йдеться про використання її положень та висновків у розробці теоретичних курсів лексикології англійської мови і спецкурсів з лінгвістики художнього тексту, дискурсології, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики та інтерпретації тексту. Отримані результати стануть у пригоді під час написання наукових робіт тематики, близької до проблематики аналізованого дослідження.

Структура дисертації не викликає зауважень і повною мірою відповідає загальним вимогам ДАК України. Дисертація виконана на належному рівні і з погляду технічного оформлення вона повністю відповідає вимогам написання таких кваліфікаційних робіт. Заслужують на схвалення додатки, покликані унаочнити та доповнити представлені в основному тексті спостереження і висновки.

Основні положення дисертації *повністю* передано у 8 одноосібних публікаціях автора, 5 з яких опубліковано у фахових наукових виданнях України, 1 – за кордоном, 2 – серед матеріалів наукових конференцій. *Апробацію* дисертації здійснено на 6 міжнародних наукових конференціях.

Зміст *автореферату* засвідчує належний науковий рівень дослідження та є ідентичним основним положенням дисертації.

Підкреслюючи актуальність, теоретичну вагомість та безперечну цінність наукової розвідки В. І. Ницполь, хотілося б висловити деякі міркування щодо виконаного дисертаційного дослідження та уточнити окремі позиції:

1. Для аналізу мовної особистості серійного вбивці в американських гостросюжетних романах дисертантка досить вдало оперує моделями мовної особистості, які були введені в науковий обіг ученими Ю. М. Карауловим і С. О. Сухих. Скажіть, будь ласка, яким чином співвідносяться зазначені структури одна з одною в межах проблематики запропонованого дослідження? В чому полягає їх різниця / спільність? Чому саме такі моделі були обрані для вивчення мовної особистості серійного вбивці, репрезентованої в художньому творі?

2. Лінгвокогнітивний рівень мовної особистості дисертантка досліджує на основі конструювання структурних, онтологічних та просторових (орієнтаційних) концептуальних метафор (слідом за Дж. Лакоффом та М. Джонсоном). Проте концептуальні метафори, запропоновані в роботі, на мій погляд, потребують глибшої систематизації, оскільки спектр знань про мовну особистість серійного вбивці (його якості, емоції, світогляд, наміри, вчинки тощо), репрезентований цими метафорами, є дещо спорадичним (фрагментарним).

3. Психосоціальні ознаки мовної особистості серійного вбивці (п. 3.2) дисертантка моделює, спираючись на концепцію мовної особистості С.О. Сухих, тобто з орієнтацією на експонентний, субстанціональний та інтенціональний рівні. Це дозволило виокремити такі, наприклад, ознаки, як конкретність, абстрактність, аналітичність, синтетичність, буквальність, конфліктність, кооперативність тощо (стор. 133–139). Виникає питання, в який

спосіб визначаються в дослідженні власне лінгвальні показники таких рис мовленнєвої поведінки серійного вбивці?

4. Залучення психологічного ракурсу вивчення мовної особистості персонажа серійного вбивці є досить логічним і вдалим з огляду на специфічний тип персонажа, що має патологічні наміри, протиприродні бажання, якому притаманна гіпертрофовано емоційна поведінка тощо. Для реконструювання лінгвопсихологічного портрета такого типу персонажа дисертантка обирає методику психографологічного аналізу, який спирається на такі параметри, як обсяг та середній розмір речень тексту, коефіцієнт його лексичного різноманіття, коефіцієнт агресивності та коефіцієнт емболії (стор. 150). Потребує роз'яснення питання, наскільки валідним є цей метод для встановлення психотипу власне персонажа, а не автора художнього твору, адже традиційно він використовується для аналізу мовно-психологічної особистості автора художнього твору.

5. Лінгвістична інтерпретація прикладів в деяких випадках (напр., стор. 100, 104, 107, 150) потребує залучення ширшого контекстуального тла. Це уможливило б краще розуміння аналізованого матеріалу, а висновки теоретичних положень дисертаційної роботи набули б більшої переконливості.

Висловлені міркування мають здебільшого рекомендаційний характер і не впливають на загальне позитивне враження від роботи, не применшують теоретичної та практичної її значущості і не знижують загальної високої її оцінки.

Отже, робота В.І. Ницполь є актуальним, концептуально завершеним дослідженням, яке відзначається новизною, має перспективи широкого застосування теоретичних здобутків і залучених методик аналізу в науковій та навчальній філологічній діяльності.

Вважаю, що дисертаційне дослідження "Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття)" відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015, а її автор Вікторія Ігорівна Ницполь заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
і філософії мови імені професора
О.М. Мороховського
Київського національного лінгвістичного
університету

Н.П. Ізотова

